

REFAH EKONOMİSİ İÇİNDE JOHN R. HICKS'İN GÖRÜŞLERİ

Arş.Gör.Nadir EROĞLU*

GİRİŞ

Refah ekonomisinin, ekonomi bilimi içerisinde nerede yer aldığı konusunda tek bir görüş hakim değildir. Samuelson, refah ekonomisinin bölüşüm teorisi altında işlenmesini isterken¹, Scitovsky refah ekonomisinin ekonomi politikası içerisinde yer alması gerektiğini belirtir². Fakat, bazı araştırmacılara göre ise, refah ekonomisi hem teorik hem de normatif ekonomi biliminden ayrı, makro ekonominin bir bölümü olarak ele alınmalıdır. Aslında, refah ekonomistlerinin kısmen bilinçli kısmen de bilinçsiz olarak değer yargısıyla ifade edilmiş ve bazen de statik şartlar altında ulaşılmış çıkarsamalarını dinamik teorilere uygulamaları nedeniyle refah ekonomisinin ekonomi bilimi çerçevesinde özel bir bölüm olarak ele alınması gerekmektedir.

Temellerinin bu kadar tartışmalı olduğu refah ekonomisi içerisinde John R. Hicks'in görüşlerini ayıklamak oldukça güçtür. Hicks'in dolaylı olarak refah ekonomisi ile ilgili bir çok eseri vardır. Burada, sadece Hicks'in direkt bu konuyla ilgili çalışmalarına değinilmektedir.

1. Refah Ekonomisi ve Refah Ekonomistleri

Refah ekonomisinin bazı kavramları tam açıklık kazanmamıştır. Literatürde refah (Welfare) ya da ekonomik refah kavramlarının sınırları açık değildir. Refah veya zenginlik (wealth) kavramları bugüne dek ele alınarak ne ifade ettikleri hakkında bir belirleme yapılmamıştır.

Refah ekonomisinin nereye ait olduğuna dair bir uzlaşma olmadığı gibi, başlangıcı hakkında da bir çok farklı görüş bulunmaktadır. Myint, refah ekonomisinin kurucusunun Adam Smith olduğunu söylerken³, bazı yazarlar refah ekonomisinin oluşumunu daha gerilere götürürler. Teorinin yapısını Smith'in yanısıra Ricardo, Mill ve Marshall'a dayandıranlar da

çoğunluktadır. Little'a göre ise, refah ekonomisi terimini ilk olarak kullanan Pigou'dur. Pigou, refah ekonomisini tanımlarken şu ifadeyi kullanmaktadır:

"Refah ekonomisi, dünyanın veya tek bir ülkenin ekonomik refahının yükseltilebilmesi yolundaki belirleyici etkenlerin araştırılması ile ilgilidir"⁴.

Tanımdan da anlaşılacağı üzere refah ekonomisi, toplumun bütünüyle ilgilidir. Teorinin temel varsayımı, toplumun refahını maksimum düzeye çıkaracağıdır. Kişinin ekonomik refahı, o kişinin belli bir süre içerisinde tükettiği mal ve hizmetlerden sağladığı faydalara bağlıdır. Toplumun refahı ise, o toplumdaki fertlerin refah düzeylerinin toplamı olarak belirlenebilir. Buradan hareketle, refah ekonomisinin temelini, 18. yüzyılın felsefesinin gelişmesi sonucu doğan fayda felsefesine bağlayabiliriz. Yani, refah ekonomisi çıkış noktasını "Aydınlanma Çağı"ndan almıştır. Zaten, daha öncesinde en az gelire sahip halk sınıfları toplumsal refahın birer objesi olarak görülmüyordu. İlk defa fabrika işçilerinin durumunun yasalarca düzenlenmesi konusu, 19. yüzyılın başlarında, İngiltere'de gündeme gelmişti. Ancak, bu sınıfların sosyal yapılarının nisbi olarak düzeltilmesi yıllar almıştı.

Refah ekonomisinin sorunları ekonomistleri yıllarca meşgul etmiştir ve hala meşgul etmeye devam etmektedir. Fleming, refah ekonomisi ile ilgilenen ekonomistleri iki gruba ayırır: Kardinalistler ve ordinalistler. Kardinalistlere göre, fayda ölçülebilir ve toplanabilir. Ordinalistlere göre ise, fayda hakkında kesin rakamlar verilemez; sadece, arttığı veya azaldığı söylenebilir⁵.

Kardinalistler içinde Marshall ve Pigou, ordinalistler içinde ise Kaldor, Hicks, Scitovsky, Little, Lange, Lerner, Bergson ve Samuelson sayılabilir. Ordinalistler aralarında muhafazakar yeni refah ekonomistleri (Kaldor, Hicks, Sci-

* M.Ü. İ.İ.B.F., İktisat Politikası Anabilim Dalı, Arş.Gör.

ovsky, Little) ve Sosyalist yeni-refah ekonomistleri (Lange, Lerner) olarak ikiye ayrılabilir

2. Hicks ve Refah Ekonomisinin Temelleri

Hicks, refah ekonomisi ile ilgili açıklamalarına 1939 yılında The Economic Journal'daki "The Foundations of Welfare Economics"⁶ (Refah Ekonomisinin Temelleri) başlıklı makalesiyle başlamıştır.

Hicks, bu makalesinde öncelikle, Pigou'nun görüşlerini analiz etmektedir. Pigou'ya göre, ekonomi politikasının amacı sosyal gelirin reel değerini maksimize etmektir. Bu reel değere varmak için yapılacak şey, üretilmiş çeşitli malların miktarlarının belirli bir fiyat seti esas alınarak ağırlıklı şekilde hesaplanmasıdır. Bu ölçümde ele alınan fiyatlar piyasaya hakim olan fiyatlardır.

Hicks'e göre bu argümanın itiraza açık üç noktası vardır. İlki, ekonomik ve sosyal refah arasında direkt bir korelasyonun kurulmuş olmasıdır. Her ne olursa olsun bazı zamanlarda, bazı sınıfları tutmak suretiyle özel bir sosyal görünüm oluşturmak, pozitif itirazlara yol açabilecektir. Bu durum evrensel geçerliliği ortadan kaldıracaktır. İtiraz edilebilecek ikinci nokta, Pigou'ya göre farklı bireylerin servetlerinin sonucu olarak elde ettikleri tatminlerin karşılaştırılabilmesinin mümkün olmasıdır. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Hicks, faydanın ölçülemeyeceğine inanmaktadır. Üçüncü nokta ise, maksimize edilecek miktarın çeşitli mallardan sağlanacak tüketici rantlarının toplamı olmasıdır.

Pigou, refahın iki kritere göre açıklanabileceğini söyler. Birincisi, refahın elemanları olan bilinçlilik durumları ve bunlar arasındaki ilişki; ikincisi ise, refahın daha çok - daha az kategorileri altında ele alınabileceğidir. Toplam refah, istenebilecek her şeyi kapsadığı için uçsuz bucaksız bir alana sahiptir. Bu nedenle, bireyi ve toplumu etkileyebilecek toplam refahın araştırılması imkansızdır. Bunun için, konunun kapsamının sınırlandırılması gerekir. Pigou, toplam refah ile ekonomik refah arasında bir sınır çizer. Sosyal refahın ilişki kurulabilecek, ölçülebilecek kısmı ekonomik refahtır. Sosyal yaşamda mevcut ölçüm aracı paradır. Pigou, Marshall'ın refahı açıklamak için kullandığı "tüketici rantı" yaklaşımını kabul ederek buna

kendi kriteri olan "ulusal gelir-ulusal payda" kriterini de ekler⁸.

Pozitif ekonomi teorisi, insanların isteklerini tatmin etmek için bir başkasıyla işbirliğinde olduğu sistemdir. Bu sistemde her bireyin (her bir özgür ekonomik ünitenin⁹) belirli bir tercihler skalasına sahip olduğu ve bu tercihlerini tatmin etmek için aktivitelerini en iyi yönde düzenledikleri farzedilir. Pareto'nun ifade ettiği gibi ekonomik problem, zevklerini, karşılaştıkları engellere rağmen mümkün olduğu kadar tatmin etmeye çabalayan her bir bireyin zevkler ve engeller sorunudur. Bir bütün olarak topluma bakıldığında, bu engellerin mevcut üretimin sınırlı olması ve üretim miktarına getirilen sınırlamaların bu üretimin güce dayanmamaması gibi teknik engeller olduğu görülür. Tek bir bireye bakıldığında ise, teknik engellerin yanısıra diğer insanların istek ve zevklerinin de engel teşkil ettiği görülür. Bireyin olduğundan daha iyi olmasını önleyen, sadece toplam üretimin sınırlı olması değil, fakat ayrı zamanda toplam üretimin çoğunun kendisinden ziyade diğer kişilerin kullanımında olmasıdır. Bu durum bireyler için olduğu kadar, toplum içindeki herhangi bir grup için de geçerlidir.

Hicks, ekonomik problemi bu şekilde ifade ettikten sonra bir diğer aşamaya geçer. Bu aşama, sonuçlara göre kendini ayarlayan her bir özel ekonomik sistemin etkisini inceleyebilmek için, bu aktivitelerin tasarladıkları sonuçları başarmada ne derece etkili olduklarının incelenmesidir.

İncelemede, her bir veri ekonomik organizasyonun etkisinin ekonominin tümü için geçerli olduğu kabul edilmektedir. Ancak, öncelikle şu da kabul edilmektedir ki, bu açıklamalar kişiler arası karşılaştırmaların güçlüğü ile karşı karşıyadır. Ekonomik sistem sonuçlarına göre ayarlanan bir mekanizma olarak düşünülebilmemesine rağmen, sonuçlar çoğunlukla sistemin sonuçları değildir. Toplulukta, bağımsız sistemler kadar bireyler vardır. Hicks bu durumu bir örnekle şöyle açıklamaktadır:

Bir termometre kullanmadan sıcaklığı ölçemezsiniz. Farklı prensiplere göre çalışan termometreler ile yaptığınız ölçümlerle ulaştığınız kayıtlar arasında da herhangi bir korelasyon olmayabilir. O halde bu güçlüğü üstesinden nasıl gelebiliriz? Hicks'e göre, farklı prensiplere göre çalışan üç termometreden elde

edilen kayıtlar üç listede toplanabilir. Bundan sonra, yapılabilecek şeylerden bir tanesi iki listenin yetersiz olduğu gerekçesi ile elenmesidir. Bu, veri termometrelerin (bireylerin tercih skalalarının) yerini kendimize ait yeni bir tanesi ile değiştirmektir. Araştırmacı bu testi inceleyerek, toplum için neyin iyi, neyin kötü olduğuna kendisi karar verir ve sistemi över veya kınar. izlenen bu yol, bilimsel olmayan bir yoldur. Bu nedenle ekonomistin yolu bu olamaz. İkinci olarak, farklı termometrelerin raporlarını toplamanın bir kaç yolu olabilir. Marshall, Edgeworth ve Pigou'nun geleneksel metodu buna örnektir. Hicks, onların metodunu reddeder. Çünkü, ona göre, bileşen kısımları tartmaksızın bir toplama varmak mümkün değildir ve bu durumda tartılar sisteminin birini diğerine tercih etmenin hiçbir ilişkili sebebi yoktur. Marshall ve Pigou analizlerinde paranın marjinal faydasının zengin ve fakir arasındaki farklılığına dikkat etmemektedirler. Böylece onların metodları sonuçlar üretebilse de, bu sonuçların önemi oldukça belirsiz kalmaktadır⁹.

Bir başka metod Kaldor'un metodudur. Metodda, kişilerarası karşılaştırmanın imkansızlığının, ekonomik sistemin genel etkisinin tahminini önlediği ileri sürülmektedir.

Kaldor gibi, sayısal (ölçülebilir) fayda kavramını reddeden Hicks, "marjinal fayda" kavramını, "marjinal ikame haddi" kavramı ile ve "azalan marjinal fayda" kavramını da "azalan marjinal ikame haddi" kavramı ile değiştirmiştir. Tüketicinin fayda alanı yerini kayıtsızlık paftasına bırakmıştır. Yine, belirli zevkler varsayımını, belirli tercih sıralaması (scale of Preference) ile değiştirmiştir.

Hicks'e göre, tüketicinin belirli bir mal bileşimini diğerine tercih etmesi yeterlidir. Örneğin, birini diğerinden %10 tercih ettiğini belirtmesi gereksizdir. Hicks'in kayıtsızlık eğrileriyle ilgili analizlerinde göz önünde tuttuğu varsayımlar şunlardır:

1) Tüketimde dıştan yararlar ve kayıplar yoktur,

2) Zevkler veridir,

3) Tercihler geçişli (transitive) dir. Yani, şayet bir kişi A ile B ve B ile C arasında kayıtsızsa, A ile C arasında da kayıtsızdır,

4) Her kişi tercih sıralamasını özgür bir davranışla, alışkanlıklar, reklam vb'den bağımsız olarak şekillendirir,

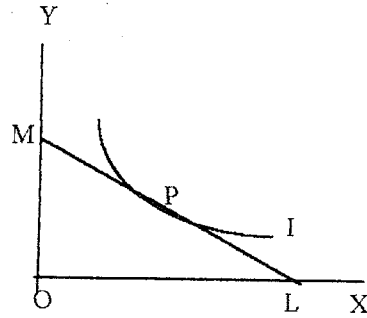
5) Mallar mükemmel bölünebilirliktedir,

6) Yeni mallar sözkonusu değildir.

Şekil 1'de, I kayıtsızlık eğrisi X ve Y mallarının eşit tatmin düzeylerini veren noktaların bileşimini gösterir. Yani, X ve Y bu malların miktarını gösterirse, $f(X,Y) = \text{sabittir}$. Her bir noktada eğrinin eğimi kişinin aynı tatmin düzeyinde kalması için bir birim X'in kaybını telafi edecek Y miktarını (ya da bunun tersi, bir birim Y'nin kaybını telafi edecek X miktarını) gösterir. Kaybedilen kazanılana eşit olduğuna göre, eğrinin eğimi,

$$\frac{\text{Kazanılan Y Miktarı}}{\text{Kaybedilen X Miktarı}} = \frac{\text{X'in Marjinal Faydası}}{\text{Y'nin Marjinal Faydası}}$$

Tüketicinin belirli bir nakdi geliri vardır ve bunun tümünü bu iki mala harcar. Tam rekabet şartları geçerli olduğu için malların fiyatları, tüketici için veridir. Tüketici tatminini maksimumlaştırır. Tüketici, gelirinin tümünü X'e harcarsa OL kadar X, tümünü Y'ye harcarsa OM kadar Y satın alabilir. Tüketicinin tatminini maksimumlaştırdığı denge noktası P noktasıdır. LM Fiyat Doğrusu (Price-Line) dur. Doğrunun eğimi, iki malın fiyatları oranına eşittir. Kayıtsızlık eğrisinin fiyat doğrusuna teğet olduğu noktada, marjinal fayda oranları fiyat oranlarına eşitlenir¹⁰.

Şekil I

Hicks kayıtsızlık eğrilerinden hareket ederek optimum refah kriterlerini belirlemeye çalışır ve toplum ve bireyin tatmini karşısındaki engelleri irdelemeye devam eder. Toplum için bu engeller, fiziki kaynakların ve bu kaynaklardan elde edilen ürünlerin sınırlı miktarlarıdır. Birey için bunların yanı sıra bir diğer engel, diğer insanların istekleridir. Yani, diğer insanların istekleri bireyin kendi isteklerinin tatminini sınırlar. Bireyin mevcut durumunun iyileşmesi iki farklı sonuç meydana getirir. Birincisi, bireyin durumunu iyileştirmesi (tercihler skalasındaki yukarı doğru bir hareket) diğer insanların skalalarındaki aşağıya doğru bir hareketi gerektirebilir. Bazı insanları daha iyi duruma sokan bu hareket, acaba sosyal refahtaki bir artışı içerir mi? Hicks'e göre, farklı bireylerin tatminlerini ortak bir ölçüğe indirgeyen bir takım araçlara sahip olunmadıkça refah hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değildir. İkincisi, bireyin diğerlerine zarar vermeksizin mevcut durumunu iyileştirmesi ile ortaya çıkan sonuçtur. Hicks'e göre, bu hareket istekleri tatmin yolu olarak sistemin etkinliğindeki, ekonomik refahtaki bir artışı temsil eder.

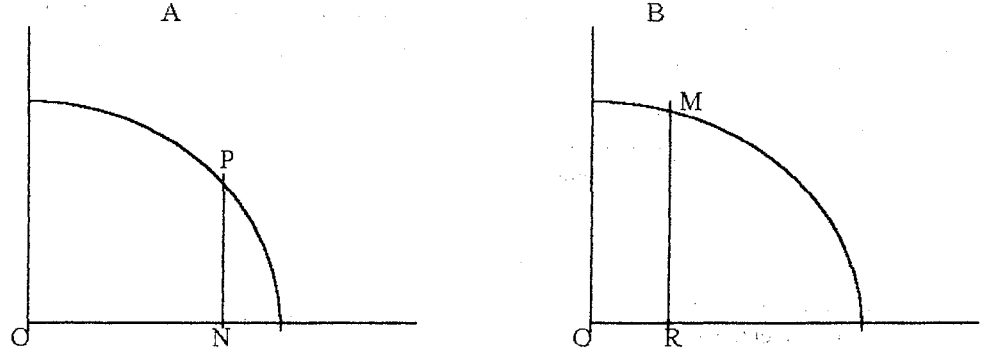
Hicks, özel bir düzenleme yapılarak bunun optimum olması için gerekli bir takım koşullar getirebileceğimizi ve böylece gerçek bir düzenlemenin optimum olup olmayacağını test edebileceğimizi ileri sürmektedir. Şayet gerçek düzenleme optimum değilse, o zaman sistemin etkinliğini artırabilmek mümkündür. En azından,

sistemdeki bireylerin bazıları bu sonucu başarmak için hiç kimseyi zarara sokmadan isteklerini daha iyi tatmin edebilir¹¹.

Hicks, bu açıklamalarını bölgeler arasındaki ticarete karşılaştırmalı maliyetleri ele alarak sürdürmektedir¹². Analize başlamadan önce Hicks, üç varsayımı hatırlatmaktadır. Birincisi, iki malın her iki bölgede de üretildiği varsayımı, ikincisi, her bir malın her bir bölgede azalan verimler yasasına göre üretildiği varsayımı, üçüncüsü de faktörlerin hiçbirinin bölgeler arasında değiştirilmesinin mümkün olmadığı varsayımıdır. Buradan hareketle, her bir bölgedeki üretimin teknik olanaklarını, ikame eğrisi ile göstermek mümkündür. Bu eğrinin apsis ve ordinatı her bir malın üretilen miktarlarını gösterir. Şekil II'deki A ve B diyagramları iki bölgenin ikame eğrilerini temsil etmektedir. Azalan verimler varsayımı altında, her bir ikame eğrisi orjine konkav (dış bükey) olacaktır.

Başlangıçta, iki bölgedeki üretilmiş olan malların miktarlarının ON, PN ve OR, MR olduğu bir durumu ele alalım. İki bölgede, iki maldan üretilmiş toplam miktarlar, ON+OR ve PN+MR dir. Bu toplam miktarları daha bilgi verici bir şekilde anlatmak üzere, diyagramları birini diğerinin üstüne oturtmak suretiyle bir başka diyagramla gösterebiliriz (Şekil III). B eğrisinin üst üste konulmadan önce ters döndüğüne, böylece toplam üretilmiş miktarları gösteren A eğrisi ile ordinatlarının ortak olduğuna dikkat edelim

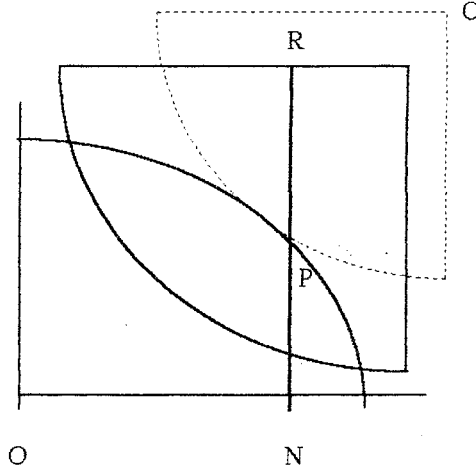
Öneri, C.1, S.3.

Şekil II

Bu ters hareket, bölgeler arasındaki üretim dağılımının optimum olması için hangi koşulların yerine getirilmesi gerektiğini bize gösterdiği için belirli bir avantaja sahiptir. Şayet, diyagramlar üst üste konulursa eğriler kesişir. Üretim

yeniden düzenlenmesi ile her iki alandan birlikte elde edilen her iki ürünün çıktılarının artırılması mümkündür. Eğriler, sadece dokunduğu zaman (noktalı durumdaki gibi) optimum organizasyon gerçekleşebilir.

Şekil III

İki eğri dokunduğu zaman, eğimleri aynıdır ve bir ikame eğrisinin eğimi iki ürünün marjinal maliyetleri arasındaki oran ile ölçülür. Böylece optimum şartı, iki malın marjinal maliyetlerinin iki bölgede de aynı olması gerektiği şeklinde açıklanabilir. Şayet bu koşul yerine

getiremiyorsa pozisyon optimum değildir; her iki malın üretimi uygun bir yeni düzenleme ile artırılabilir.

Tamamen benzer bir yapı iki birey arasında da kurulabilir. Bireyin aynı tatmin

düzeyini sağlayan değişik miktarlardaki mal bileşimlerini gösteren bir ikame eğrisi (daha genel adıyla bir farksızlık eğrisi) inşaa etmek mümkündür. Bireyin bütün tercihler skalası bir seri farksızlık eğrisiyle gösterilebilir. Şimdi, eğer birinci birey, sadece skalası üzerindeki bir malı diğeri ile değiştirmek suretiyle bir durumdan diğere hareket ederse, ilk bireyin her hareketi durum istikametinde ikinci bir hareketi ortaya çıkarır. O zaman, Şekil II'deki birinci bireyin farksızlık haritasının üzerine ikinci bireyin farksızlık haritasını çizebiliriz. Fakat, ikinci bireyin eğrileri doğal olarak bütünüyle diğere yöne döner.

Tekrar iki bölgenin sahip olduğu farksızlık eğrilerinin kesişme durumuna dönelim. Kesişme durumunda pozisyon optimum değildi. Çünkü, bölgelerden biri diğeri daha kötü yapmaksızın daha iyi olabilir. Pozisyon sadece, eğriler dokunduğunda optimumdur ve bu durumda, iki malın marjinal faydalarının oranı her iki bölge için de aynıdır¹³.

Hicks, yukarıda ifade edilen görüşlerinden sonra, açıklamalarının ışığında optimum organizasyona ulaşmak için gerekli şartları formelleştirir¹⁴. Şartlar dizisinin ilki "marjinal şartları"dır. Bu şartlar, herhangi iki mal arasındaki marjinal ikame oranının, bunları tüketen her birey için ve bunları üreten her üretim birimi için aynı olması gerektiğini ifade eder. Başka bir deyişle, herhangi iki malın marjinal faydaları oranı her birey için aynı olmalıdır; üretilen her birim için marjinal maliyetleri oranı aynı olmalıdır ve bu oranlar eşit olmalıdır. Tam olarak benzer şartlar faktör ve ürün, faktör ve faktör, ürün ve ürün arasında da olmalıdır.

Şartlar dizisinin ikincisi, "istikrar şartları"dır. Bu şartlar, meydana getirilen durumun tatmini minimum değil, maksimum yapması gerektiğini ortaya koyar. İkame eğrilerinin kavislerine göre tarif edilebilen bu şartlara Hicks fazla önem atfetmez ve ağırlığı üçüncü şartlar dizisi olan "totalite" (toplam) şartına verir. Tam rekabet koşullarının maksimum refaha götüren bir ideal olduğuna inanan Hicks, totalite şartını şöyle açıklamaktadır: Üretilen veya tüketilen ya da genel olarak bir malın bir kısmının üretiminden veya tüketiminden vazgeçmek hiç bir iyileşmeye neden olmaz. Ayrıca, piyasaya yeni mallar arz edilmesi hiç bir iyileşmeyi termin etmez. Benzer şartlar, faktörler için de ileri sürülebilir.

Görüldüğü gibi, Hicks'in stabilite ve totalite şartı pek net değildir. Ancak, Hicks bu üç genel şartı her toplum için makul, uygulanabilir görmektedir ve bu yüzden evrensel geçerli saymaktadır.

Hicks, üretimin etkinliğini test etmenin aracı olarak özel girişimciyi görmektedir. Özel girişimci altında, ekonomideki her bir olağan değişim, fiyat sisteminde bir değişikliğe yol açar ve fiyatlardaki her bir değişiklik piyasanın bir yüzünde karları, diğer yüzünde bir zararıyla açar. Böylece, adeta bazı insanlar üzerinde daima bir kayıp yarattığı için her bir basit ekonomik reform bizim aklımızdaki reorganizasyonu gerçekleştirmeyebilir. Bununla birlikte, bunun gerçekleşmemesi özel girişim durumunu, kriterimize uygulamamıza engel değildir. Çünkü, zarara uğrayanların zararını "kamu geliri tazminatı" vasıtasıyla giderebileceğimizi daima öngörebiliriz. Ancak, böyle bir reorganizasyon mümkünse durum optimum değildir.

Hicks'e göre bir optimum pozisyona mükemmel "laisser-faire" ile ulaşılabilir. Bu da, rekabet bütün endüstrilerde tam olduğu zaman vukuu bulur. Böylece, her üretici ve tüketici, satın aldığı veya sattığı her şeyin fiyatını doğru olarak kabul eder ve bu veri fiyatlara ayarlanan miktarlara razı olurlar. Şayet, bu şartlar gerçekleşirse, tüketicilerin piyasasının mükemmelliği, her bir tüketicinin, her mal çiftinin piyasa fiyatları oranını marjinal ikame oranına eşitlemesini; ve üreticilerin piyasasının mükemmelliği de, her bir üreticinin sattığı her malın marjinal maliyetini malın fiyatına eşitlemesini sağlar. Böylece, optimum için marjinal şartları yerine getirilmiş olur. Bu tür evrensel tam rekabetin sadece evrensel azalan verimler altında mümkün olması da optimum için istikrar ve toplam şartının da yerine getirilmesini sağlar¹⁵.

Ancak, Hicks, bu uygun evrensel tam rekabet ve evrensel laissez-faire koşullarında bile, optimum organizasyona ulaşılmasına engel teşkil eden durumlar olduğunu ileri sürmektedir ve bu engellerden birine Pigou'nun işaret ettiğini vurgulamaktadır. Pigou'ya göre, para ödemediğimiz ya da para almadığımız halde bile diğere insanların ekonomik aktivitelerinden etkileniriz. Bir kişinin, belli bir ürüne, bu ürünün marjinal maliyetine eşit bir fiyat ödemek istemesine rağmen sosyal yarar elde etmesi şart değildir. Buradan hareketle, kişi bir malın üretimini olağan maliyetinin bir kısmına kat-

landığından daha fazla, hiç kimseyi daha kötü duruma getirmeksizin sosyal yarar sağlayabilir¹⁶

Hicks'e göre, optimum şartları sadece dönem sonunda (ex post-gerçekleşmiş) açıklanabilir. Bir optimum organizasyona gerçekte ulaşıp ulaşılmadığını sadece olayın sonunda söyleyebiliriz. Tam rekabet şartları altında bile üreticiler, fiyatları, ancak dönem başındaki (ex ante) marjinal maliyetlere eşitlerler. Bu, tahmin edilen marjinal maliyetlerin tahmin edilen fiyatlara eşit olmasıdır. Böylece, şayet bu beklentilerden herhangi biri yanlış olursa, cari fiyatlar cari marjinal maliyetlere eşit olmayacaktır ve planlanmış optimum gerçekleşmeyecektir. Elbette, bilinçli iktisat politikası ile yapılacak en iyi şey, başlangıçtaki planlanmış optimum eşitliği temin etmektir. Fakat, ekonomik etkinlikte sağduyunun oynadığı rolü hesaba katarak, bunun ile de gerçekleşmiş bir optimum anlamına gelmesi gerekmediğini hatırlamak gerekir.

Eğer, optimum şartları ex post olarak açıklanırsa, geleceğin belirsizliği anlamına gelen risk faktörü hesaba katılmamış olabilir. Diğer yandan, bireysel üreticilerin politikası dönem başında (ex ante) olarak belirlenmişse, bu politika risk faktöründen oldukça etkilenir ve sonuç olarak, fiyatlar bu risk faktörü nedeniyle daima ilgili marjinal maliyetleri aşmaya meyleder. Böylece, üretim teorik olarak daha fazla risk taşıyan sektörlerde daha az oluşur.

Eğer, öngörü çok kötü ise, riskli teşebbüslerdeki kaynaklara yatırım yapmayı reddederek, çok kötü yatırım ve israfı önlemek suretiyle zarar azaltılmak mümkündür. Gerçekte, kaynakları üretimin daha riskli olduğu yerden daha az riskli olduğu yerlere kaydırılması ile yetinilmektedir. Ancak, pratikte risk faktöründen çok şikayetçi olunmaması gerekir. Çünkü, sorun bunun ötesine geçebilir. Bilindiği gibi, likidite tercihi riskten kaçınmanın bir şeklidir, yine çok iyi bilinmektedir ki, endüstrinin genel aktivitesinde likidite tercihinin etkisi çok büyüktür. Likidite tercihi geniş bir istek dışı işsizlik ile ortaya çıktığı zaman para politikası, faiz oranlarının azaltılmasına yönlendirilerek, yatırımların artması, dolayısıyla işsizliğin azalması beklenir. Ancak, bu yapay düşük faiz

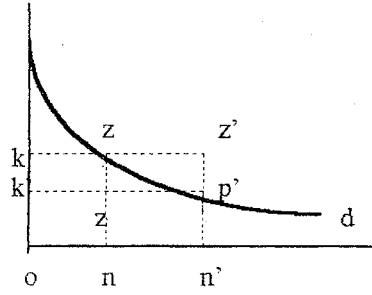
oranında teşebbüsler karlıklarını hesaplarırken, optimum yönetimde faaliyeti teşvik eden önlemler alabilirler. Yani, girişimci, optimum için, faiz oranlarının aşağı ve yukarı hareketlerini göze alarak faaliyette bulunurlar. Dolayısıyla optimum organizasyonlu bir ekonomi otomatiktir ve faiz oranını da içerir.

Buraya kadar yapılan açıklamalar tam rekabet varsayımını içeriyordu. Hicks'e göre, refah ekonomisi, eksik rekabetin düzenlenmiş teorisinin çok geniş bir bölümünü de içerir. Pozitif ekonominin bir dalı olarak kabul edilen eksik rekabet teorisi, hala şimdi bile bireysel üreticinin karşı karşıya olduğu talep eğrisi hakkında tam bir fikre sahip olduğu varsayımı nedeniyle inandırıcı değildir. Eksik rekabet teorisi refah ekonomisinin bir dalı olarak düşünüldüğü zaman çok daha net bir konuma sahip olur.

Hicks, eksik rekabet teorisi ile refah ekonomisi ilişkisini, örnek olarak bir eksik rekabet endüstrisindeki firmaların optimum sayılarını önemli sorun olarak ele alıp incelemektedir. Farklı firmalar, ekonomik olarak ayrırtedilebilir ürünler ürettikleri için sorun optimum şartları setindeki üçüncü -totalite şartları -başlığı altında, ürünlerin sayısındaki bir azalmanın optimuma doğru bir harekete yardım edip etmediğidir.

O zaman, özel bir firmanın üretimini durduğunu varsayalım. Üretimin kesilmesi ile belirsizleşen kayıp, üretimi durdurulan mal üretilseydi tüketicinin sağlayacağı tüketim fırsatını telafi eden tazminat artı, üreticinin üretimi durdurulmuş olan malı üretseydi elde edeceği kazancın üretici diğer alanlara kaysaydı elde edeceği kazancını aşan kısmını telafi edecek tazminat ile ölçülür. Bu yüzden, kayıp, "Marshall'ın Fazlalığı" (Tüketici Fazlası) ile ölçülür¹⁷.

Marshall'ın Tüketici Fazlası kavramı, malın arzı dudurulduktan sonra, tüketicinin aynı tatmin düzeyinde kalmasını sağlayacak düzeydeki tazminatın ölçümüdür. Fakat, bununla birlikte, bu ölçüm talep eğrisinin altındaki alana tam olarak eşit değildir (şekil IV).

Şekil IV

Genellikle, ihmal edilen bu eşitsizlik (şekilde pzp' veya pz'p' alanı) Pigou'nun problem konusu yaptığı tüketici fazlalıklarının toplamı hakkındaki güçlüklerin de nedenidir¹³.

Tam rekabet şartları altında bu kayıp, net kayıptır. Faktörler diğer kullanımlara transfer edildiği zaman, bu kullanımların sınırlarına kadar dağılmak zorunda kalırlar ve (bir faktörün kazancı onun marjinal ürününün değerine eşit olduğu için) ek üretim, faktörlerin kazançlarının değerine eşitlendiği bu yeni yerlerde faktörlerin kullanımını mümkün kılar. Tam rekabet altında, marjinal verimlilik kanunu, yeni sınırlarda yaratılmış üretici rantlarının olmamasını sağlar. Ayrıca, herhangi bir malın marjinal birimi, ona ödenenden daha çok değere sahip değilse, tüketici rantı da olmayabilir. Böylece, başlangıç kaybına dayanan hiç bir şey yoktur. Şayet, ürünlerin sayısı azalırsa optimuma doğru bir hareket olabilir.

Fakat, eğer rekabet eksik rekabet ise, durum değişir. Şimdi, bir faktörün kazancı, monopolistik işletmenin derecesi ile değişen oranda faktörün marjinal ürününün değerinden daha azdır. Bu yüzden, diğer sınırlarda faktörleri kullanmak suretiyle sağlanabilen üretim artışı faktörlerin kazancından daha değerlidir. Sınırdaki bile, bir üretici fazlası vardır ve bu üretici fazlası başlangıçtaki kayıptan fazla olabilir. Özel bir firma için genel şart, onun mevcudiyetinin tüketici ve üretici rantları toplamının, firmanın faktörlerini başka yerde istihdam etmek suretiyle yaratacağı üretici rantından daha fazla olmasına bağlı olmasıdır.

Eğer endüstriye giriş serbestse, fiyat, ortalama maliyete eşittir ve üretici rantı, bir bütün olarak ihmal edilebilen bir firma tarafından

yaratılır. Şayet, farklı firmaların ürünleri oldukça kapalı ikamelerse veya sadece rasyonel olmayan tercihlerle ayırt edilebiliyorsa, tüketici fazlasının aynı derecede ihmal edilmesi mümkün olabilir. Bu basitleştirmelerle, endüstrideki hiçbir yerde fiyat marjinal maliyetten fazla olmamasına rağmen, bir eksik rekabet endüstrisindeki firmaların sayısı daima aşındır (veya fiyat ile ortalama maliyetin özdeşliğini anımsarsak, firmaların sayısı ortalama maliyet bir minimumuna ininceye kadar aşırı kahr).

Ancak, Hicks bunların birer basitleştirme olduğunu hatırlatarak, bir eksik rekabet endüstrisindeki firma sayısının aşırı olmasının, sık sık ortaya çıkmasının muhtemel olduğunu, fakat bunun her zaman doğru olmadığını belirtir. Pratikte, gereğinden fazla olan firmaların kapatılması politikasını salık vermeden önce, totalite şartının yerine getirildiğinden ve iskartaya çıkartılmış faktörlerin gerçekten daha üretken kullanımlara transfer edilebileceğinden emin olmak zorunluluğuna işaret eder¹⁹.

3. Kaldor- Hicks Kriteri (Denkleştirme Ölçütü)

Hicks'in yukarıda açıklanan görüşleri, daha sonraki incelemeleri ve Kaldor'un çalışmalarını sonucunda, optimum organizasyona ulaşmada göz önünde tutulabilecek yeni bir kriter geliştirilmiştir. Literatürde, Kaldor-Hicks Kriteri olarak bilinen Denkleştirme ölçütüne göre, iktisat politikası kararı neticesinde, kazanç sağlayanlar, zarar görenlerin bu zararını tazmin ettiklerinde bile hala karda iseler refah artmış demektir.

Hicks'e göre, iktisat politikası kararı sonucunda zarar gören üretici ve tüketicilere ödenmesi gereken tazminat ölçülebilir. Daha

Öneri, C.1, S.3.

önce de değinildiği gibi bu ölçümde kullanılacak araç Marshall'ın Tüketici Rantı'dır²⁰. Fakat, Hicks, ille de bir tazminatın ödenmesi gerektiği fikrinde değildir. Kaldor, bu sorunu, tümüyle politikacılara bırakırken, iktisatçıların çok çok fikir beyan edebileceklerini söylemektedir²¹.

Kaldor ve Hicks, başlangıçta Pareto kriterinin uygulama alanının genişletilmesini amaçlayan bir çalışma içindeydiler. Yani, Pareto'nun temel varsayımlarını kabul ediyorlardı. Ancak, Pareto kriterinde iktisat politikası sonucunda oluşan kazanç ve kayıpların yönü ve

karşılaştırılması hakkında bir şey söylemek mümkün değil iken, Kaldor-Hicks kriterine göre, refahın artışı ve azalışı hakkında bilgi edinebiliriz.

Bunun da nedeni, Pareto'nun refah durumundaki incelemelerini açıklarken sadece bir iktisat politikası kararını ele alması, Kaldor ve Hicks'in ise bir seri iktisat politikasını dikkate almalarıdır. Başka bir deyişle, Kaldor ve Hicks bir iktisat politikası kararı sonucu oluşan fayda ve kayıpların yanısıra bu kayıpların tazminini de ele almaktadırlar.

DİPNOTLAR

- ¹ Samuelson, Paul A., "Welfare Economics and International Trade", *The American Economic Review*, Vol: XXVIII, 1938., S. 261.
- ² Scitovsky, Tibor de., "The State of Welfare Economics", *The American Economic Review*, Vol: XLI, 1951., S.303.
- ³ Myint, Hla., *Theories of Welfare Economics*, London 1948.
- ⁴ Pigou, Arthur Cecil., "Some Aspects of Welfare Economics", *The American Economic Review*, Vol: XLI, 1951., S. 287.
- ⁵ Fleming, M., "A Cardinal Concept of Welfare", *The Quarterly Journal of Economics*, Vol: LXVI, 1952., S.366.
- ⁶ Hicks, John R., "The Foundations of Welfare Economics", *The Economic Journal (The Journal of The Royal Economic Society)*, Vol: XLIX., No: 196., 1939., S. 696-712.
- ⁷ Ibid., S. 696-698.
- ⁸ Pigou, Arthur Cecil., *The Economics of Welfare*, 4. Ed., London 1952., S. 10.
- (*)Bireyler içinde kamusal ve yarı-kamusal topluluklar da hesaba katılmaktadır.
- ⁹ Hicks, John R., "The Foundations of Welfare Economics", S.698-700.
- ¹⁰ Hicks, John R., *Value and Capital: An Inquiry Into Some Fundamental Principles of Economics Theory*, Oxford at the Clarendon Press., 1939., S. 14-17.
- ¹¹ Hicks, John R., "The Foundations of Welfare Economics", S. 700,701.
- ¹² Karşılaştırmalı Maliyet Teorisi için Bknz: Haberler, G., *The Theory of International Trade (1933)*, Macmillan Press., London 1937., S. 176.
- ¹³ Hicks, John R., "The Foundations of Welfare Economics", S.701-703.
- ¹⁴ Sözü edilen şartların daha ayrıntılı açıklaması için Hicks'in Value and Capital (s.20-88) adlı eserine bakılabilir.

- ¹⁵ Hicks, John R., "The Foundations of Welfare Economics"., S.703-707.
- ¹⁶ Pigou, Arthur Cecil., *The Economics of Welfare.*, S.131-141.
- ¹⁷ Hicks, John R., "The Foundations of Welfare Economics"., S.707-710.
- ¹⁸ Hicks, John R., *Value and Capital.*, s.38-41.
- ¹⁹ Hicks, John R., "The Foundations of Welfare Economics"., S.710-712.
- ²⁰ Bu konu için ayrıca, Hicks, John R., "The Rehabilitation of the Consumers Surplus"., *The Review of Economic Studies.*, Vol: VIII., 1940-1941., S.108-vd'na bakılabilir.
- ²¹ Kaldor, Nicholas., "Welfare Propositions of Economics and Interpersonal Comparisons of Utility"., *The Economic Journal.*, Vol: XLIX., 1939., S.550.

KAYNAKLAR

- Fleming, M., "A Cardinal Concept of Welfare"., *The Quarterly Journal of Economics.*, Vol: LXVI., 1952.
- Hicks, John R., *Value and Capital: An Inquiry Into Some Fundamental Principles of Economics Theory.*, Oxford at the Clarendon Press., 1939.
- Hicks, John R., "The Foundations of Welfare Economics"., *The Economic Journal (The Journal of The Royal Economic Society)*., Vol: XLIX., No: 196., 1939.
- Hicks, John R., "The Rehabilitation of the Consumers Surplus"., *The Review of Economic Studies.*, Vol: VIII., 1940-1941
- Kaldor, Nicholas., "Welfare Propositions of Economics and Interpersonal Comparisons of Utility"., *The Economic Journal.*, Vol: XLIX., 1939
- Myint, Hla., *Theories of Welfare Economics.*, London 1948.
- Pigou, Arthur Cecil., "Some Aspects of Welfare Economics"., *The American Economic Review.*, Vol: XLI., 1951.
- Pigou, Arthur Cecil., *The Economics of Welfare.*, 4. Ed., London 1952.
- Samuelson Paul A., "Welfare Economics and International Trade"., *The American Economic Review.*, Vol: XXVIII., 1938.
- Scitovsky, Tibor de., "The State of Welfare Economics"., *The American Economic Review.*, Vol: XLI., 1951.